

Софія Іванівна Крюкова

нар. 5 травня 1941 р., Новомосковськ

Стереотипи про ромів включають в себе образ «танцюючого та співаючого» рома. У деяких випадках переслідуваним вдавалось врятувати своє життя, скориставшись цими стереотипами.

У той час як в реальності роми піддавалися німецькими окупантами систематичному винищенню, окремі складові «циганської» культури – або, радше, тої культури, яку навколишнє суспільство звикло сприймати як «циганську» – зберігалися та плекалися у популярній культурі та публічній сфері. Ця стаття «Циганський танець і ревелерси», надрукована у газеті «Волинь» (Рівне) 20 грудня 1942 р., є схвальним відгуком на діяльність директора і головного художнього керівника міського театру Рівного А. Демю-Довгопільського. «...Циганський танець у виконанні подружжя Демю – це майстерні, оформлені глибоко експресіоністичні продукції зрілих мистців танцювальної справи», – писав автор.

Джерело: Державний архів Рівненської області.

Мама мені розповідала, що німці зігнали циган та євреїв на подвір'я школи. Сімей п'ять чи шість там тримали.

Перед тим, як вони туди пішли, мати лишила мене в недобудованому будинку. Вона загорнула мене в пелюшки і поклала в димар. Нажувала солодкого буряка і в марлечку, наче соску, мені в рот поклала. Після того, як їй вдалося втекти, вона прибігла мене забрати. Думала, чи жива я взагалі. Я вся була в сажі.

Із шкільного подвір'я німці погнали циган та євреїв на Мар'янівську гору розстрілювати. Мама казала, там був такий рів. Усіх вишикували, і циган, і євреїв. Вистроїли і почали бити.

Німці повинні були їх, власне кажучи, розстріляти. Але перед тим німці заставили мого хрещеного та інших циган танцювати та співати. Німці розвеселилися. Понапивалися, а наші люди перед ними танцювали та співали. Мій хрещений грав на гітарі. Як розповідала мама, вони повтікали, як німці позасинали. У кукурудзі сиділи, ховалися. А перед тим мама забрала мене з того димаря.

Деякі люди повтікали. Але багатьох розстріляли. У тім числі мого дядька Василя, який в Харкові з батьком жив, вбили, і його сина Васю, усі в тому рові.

Циганський танець і ревелерси

Незабаром директор і головний художній керівник Рівненського Міського Театру А. Демю-Довгопільський святкуватиме річницю своєї праці в Рівному. Міський театр під керівництвом Демю дав громадянству чимало хороших мистецьких вечорів. Щоправда, доводилось бачити на рівенській сцені, під керівництвом цього ж Демю, також і менше вартісні речі, але таких невдалих постанов було порівняно дуже мало. Що найвимошніше говорить про талант Демю, це постійне якісне зростання театру. Радісно відмітити, що кожна наступна вистава це був новий крок вперед в ділянці театрального та музичного і танцювального мистецтва. Ось так концерт-ревю, що від-

вікіпичених і наскрізь оформлених речей. Маємо на увазі танці, скечі і ревелерси.

Щодо танців, Демю беззастережний мистець. Виведені на згаданому вечорі стилізоване танго у виконанні Демю і Яри, танець «Характерник» у виконанні Демю, циганський танець у виконанні подружжя Демю – це майстерні, оформлені, глибоко експресіоністичні продукції зрілих мистців танцювальної справи. Зокрема багато темпераменту і грації виказали Довгопільська і Яри.

Великий успіх мали також скечі, особливо коротка гумористична сценка «Кожаний». В ній дуже вдало виконувала свою роль талановита артистка Валуєвська.

Олена Дмитрівна Щербакова

нар. 1952 р., Суми

Моя мама родом з-під Москви, там її сім'я жила осідло. Але в 1938-му році вони переїхали до Кривого Рогу. Під час війни моя родина часто перевозила на підводі партизан.

Тоді усіх циган повинні були винищити, як кочових, так і осілих. І німці загнали всіх, мою маму також, у школу № 3 в Кривому Розі. Там вбили багато мирних жителів та військовополонених.

Як розповідала мама, що кров'ю на стінах було написано. Люди помирали і кров'ю писали: хто він, откуда він.

Мамин дядько, дядя Саша, дуже добре грав на гітарі, так само, як і й інші її родичі. І вони грали на гітарі й танцювали. До самого ранку співали і танцювали перед німцями.

Тоді один німець підійшов і спитав дядька: «Хто твої родственники?» А він і каже: Всі мої. Німець щось йому сказав. Дядько звернувся до циган по-своєму і сказав: «Освобождають нас». Хто повірив, ті живі осталися. А хто не повірив, тих розстріляли. Мама сказала, що десь 60 чоловік залишилося.

Афіші багатьох театрів окупованої України рясніли оголошеннями про вистави, які презентували захоплені романтичні, казкові або пригодницькі образи ромів та пов'язаних із ними уявлень. 20 грудня 1942 р. газета «Нова Україна» у Харкові повідомляла читачам, що львівський Оперний театр «дав 365 вистав. Найбільшим успіхом користується «Циганський барон», виставлений 31 раз... «Кармен» – 21. «Циганське кохання» – 14».

365 ВИСТАВ

За 15 місяців праці Український Оперний Театр у Львові дав 365 вистав. Найбільшим успіхом користується «Циганський барон», виставлений 31 раз. Далі йдуть: «Балетний вечір» – виставлений 23 рази, «Мадам Батерфляй» – 21 раз, «Кармен» – 21, «Ой, не ходи, Грицю» – 20, «Маруся Богуславка» – 20, «Запорожець за Дунаєм» – 17, «Циганське кохання» – 14, «Батурич» – 13, «Ніч під Івана Купала» – 12, «Вкрадене щастя» – 10, «Дон Біхот» – 9, «Мина Мазайло» – 8, «Наталка Полтавка» – 6, «Аїда» – 5 та інші.

Новомосковськ
Кривий Ріг

Дізнатися більше про історію С. І. Крюкової та О. Д. Щербакової